

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ANDAHAZI, FEDERICO

Mironosițele / Federico Andahazi; trad.: Ileana
Scipione. - București : RAO International Publishing
Company, 2007

ISBN 978-973-103-184-2

I. Scipione, Ileana-Cornelia (trad.; pref.)

821.134.2-31=135.1

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

FEDERICO ANDHAZI
Las Piadosas

© 1998, Federico Andahazi

Traducere din limba spaniola, prefață și note
ILEANA SCIPIONE

Fotografia copertei
Baia turcească
AUGUSTE DOMINIQUE INGRES

© RAO International Publishing Company, 2005
pentru versiunea în limba română

martie 2007

ISBN 978-973-103-184-2

PREFAȚĂ

La urma urmelor, când deschizi cărți vechi și pline
de praf, simți aceeași înspăimântată neliniște ca
atunci când deschizi un mormânt uitat.

FEDERICO ANDHAZI

Simplu, solitar, aproape anonim, cu jeansi, cu pletele
strânse într-o coadă legată la spate și cu cercei în urechi,
netulburat de faima neașteptată, cititor pasionat al lui Jack
London, Camilo José Cela și ai foarte puținilor scriitori „care
au lăsat o urmă în istoria romanului: Cervantes, Dostoievski,
Kafka“, Federico Andahazi s-a apropiat de literatură dus de
mână de tatăl său, Béla, un bărbat deosebit: poet și ungar.
Psihanalist, ca și fiul său.

Tatăl, care l-a încurajat să scrie, sosise în Argentina la
mijlocul anilor 1950, nu mult după ce Ungaria arătase lumii
întregi că nu putea fi pace sub coroana lagărului comunist. Pe
lângă aristocrat și pictor impresionist (împărțise chiar un ate-
lier cu Picasso, la Paris), bunicul patern fusese un important
om politic social-democrat (ceea ce pentru Ungaria, în genere,
și pentru aristocrația țării vecine, în special, însemna ceva

progresist), senator și ambasador în Turcia. În timpul războiului, salvase de la moarte evrei urmăriți de naziști și, mai târziu, se opusese instaurării regimului comunist.

Cei pentru care Carlos Federico Andahazi Kasnya nu mai e un nume necunoscut își amintesc bine: a existat, într-adevăr, pe la o mie cinci sute și ceva, un anatomist italian, pe care îl chema Mateo Rinaldo Colombo și care afirma că descoperise un organ, probabil clitorisul. A numit organul pe care tocmai îl găsisese *Amor Veneris* și l-a descris în tratatul său *De re anatomica*, o lucrare greu de găsit, care, spune Andahazi, „trebuie să se afle la Universitatea din Padova, dacă se mai păstrează, dar mă îndoiesc să aibă și o traducere spaniolă. [...] M-a surprins că nu găseam nici o informație despre acea descoperire. Așa că am bănuit (în dorința de a face ficțiune) că a fost victima cine știe carei cenzuri, care ar explica păstrarea ei sub tăcere“.

Anatomistul – roman tradus azi în peste treizeci de limbi și apărut în peste patruzeci de țări – e plin de umor, poezie și erotism, violența anticlericală, sarcastică și ireverențioasă. Iar Federico Andahazi, e un scriitor adeseori umoristic, dar mai ales livresc, enciclopedic și pasișard: pledoaria în care Mateo explică, de pildă, că descoperirea pe care o făcuse nu-i demonică e povestită chiar cu vocea lui Descartes, așa cum sună ea în *Discurs asupra metodei*. Un ton extrem de potrivit, dacă ne gândim că, în epoca în care își făcea apariția mecanicismul, un matematician precis ca Descartes putea să evoce lucruri atât de imprecise (și să le justifice atât de bine, pe de altă parte), precum rațiunea anatomică a existenței sufletului și situarea lui undeva pe creier.

S-a spus că Andahazi e asul coincidențelor. De astă dată, viața însăși i-a luat-o înainte, așa cum numai ea știe să o facă, revelând într-un vechi volum păstrat în Biblioteca de Medicină din Washington uimitoarea legătură dintre Mateo Colombo, savantul din *Anatomistul*, și temutul doctor Frankenstein, celebrul personaj pe care tocmai îl schița Mary Shelley, scriitoare reală și personaj al romanului *Mironosițele*.

În fața coincidenței, însuși Andahazi e stupefiat, descoperind că ficțiunea se construiește „pe resturi misterioase, din fragmentele unor amintiri străine și aproape mereu de nerecunoscut“. Mai mult, ajunge, cum era și normal, la concluzia că „literatura e constant autoreferențială și că noi, autorii, nu vorbim de nici o realitate exterioară înseși literaturii“. Faptele i se par o succesiune de descoperiri care confirmă că „orice text nu-i decât o piesă care, mai devreme ori mai târziu, se acomodează, în cele din urmă, cu întortocheatul basm în bucațele al literaturii“.

Dar să vedem în ce constă uluitoarea coincidență care, culmea, are foarte multă sare, dar și puțin piper... românesc.

În iulie 1997, prestigiosul eseist brazilian Contardo Calligaris, rezident la New York, psihanalist și discipol al lui Jacques Lacan, a publicat în *Folha de Sao Paulo*, din Brazilia, sub titlul *Inventarea clitorisului*, un amplu comentariu consacrat romanului *Anatomistul*, nu însă înainte de a citi *De re anatomica*, tratatul cremonezului, al cărui titlu figurase în *Index Librorum Prohibitorum*. De altfel, raritatea exemplarelor din acest tratat se datorează tocmai interzicerii și arderii lor pe rug. Unii spun că un exemplar cu urme de arsuri se găsea, pe timpuri, într-o bibliotecă din Târgu-Mureș. Alții, că de acolo exemplarul

ar fi ajuns la Budapesta. Oricum, Federico Andahazi e la Buenos Aires, și mai aproape de el sunt acum exemplarele existente în bibliotecile din Washington și New York.

Contardo Calligaris a consultat tratatul anatomistului și n-a găsit fraza pe care Andahazi i-o atribuie lui Mateo Rinaldo Colombo („O, Americă, dulce pământ găsit!“), deși autorul continuă să susțină că ea e reală; în schimb, a descoperit că, de fapt, e vorba despre un vers dintr-un poem al englezului John Donne (1572–1631), unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai liricii metafizice, cu elemente de barocă virtuozitate tehnică. Versul e posterior anatomistului și face parte dintr-o vestită elegie dedicată iubitei și intitulată *Going to Bed*. Poemul, care, după Andahazi, e „o perfectă și, desigur, frumoasă metaforă erotică a intenției de a coloniza trupul femeii iubite, rezumă retrospectiv ambițiile lui Mateo Colombo, din a doua parte a romanului“. Într-o versiune de Augusto Campos, această elegie a fost pusă pe muzică de Péricles Cavalcanti și interpretată de Caetano Veloso, în 1979.

Iată deci că prima coincidență uluitoare e întâlnirea dintre Mateo Colombo și John Donne. Drumul a început, probabil, în Veneția secolului al XVI-lea, a continuat în Anglia secolului al XVII-lea și s-a încheiat în Brazilia secolului XX.

Exemplarul consultat de Calligaris se află într-o bibliotecă din New York; dar catalogul descriptiv al cărților tipărite înainte de 1956 și existente în bibliotecile din SUA consemnează prezența unui exemplar din *De re anatomica* și la Biblioteca de Medicină din Washington: o ediție din 1593 (față de prima, din 1559, anul morții lui Colombo), editată la Frankfurt de P. Fischer. Despre acest volum, Calligaris notează:

Pe ultimele pagini ale copiei sunt câteva însemnări manuscrise. Una, datată Antuerpia, 1596, poartă titlul *De coitu*. Alta, tot din Antuerpia și tot din același an, evocă disecții de cadavre făcute la recomandările lui Colombo. Aceste note sunt semnate de un – verificați, dacă vreți – doctor Frankenstein.

Despre uluitoarea descoperire, Calligaris face două presupuneri:

1. „...Că acest exemplar unic din opera lui Colombo i-ar fi aparținut lui Mary Shelley, care și-ar fi luat din el numele vestitului medic romantic“;

2. „...Că e posibil ca, de fapt, ceea ce istorisește ea să fie o poveste adevărată și bazată chiar pe aceste însemnări“.

Dar iată spusele lui Mary Shelley, din *Avertismentul* romanului Frankenstein:

Împrejurarea pe care se bazează istoria mea mi-a fost sugerată într-o discuție întâmplătoare. Am început s-o pun pe hârtie în parte ca să mă destind, în parte ca să profit de unele resurse nefolosite ale minții. [...] Autoarei nu i se pare fără interes faptul că povestirea a fost începută chiar în ținutul maiestuos unde se petrece cea mai mare parte a acțiunii și într-o tovarășie pe care o va regreta neîncetat. Am petrecut vara anului 1816 lângă Geneva. Vremea era rece și ploioasă, iar seara ne adunam în jurul focului strălucitor din cămin; uneori, ne amuzam citind povești cu duhuri și fantome din câteva cărți germane care ne căzuseră întâmplător în mână. Povestirile ne-au stârnit dorința jucăușă de a le imita. Eu și cei doi prieteni [...] ne-am înțeles să scrie fiecare dintre noi câte o narațiune bazată pe o întâmplare supranaturală.

Spre sfârșitul micului prolog, Mary Shelley afirmă, în mod fals, după Andahazi:

Vremea s-a înseninat pe neașteptate, iar cei doi prieteni ai mei au plecat în drumeție prin Alpi, pierzând printre prveliștile mărețe orice amintire a viziunilor lor populate cu fantome. Doar povestea care urmează a fost dusă la bun sfârșit.

Deși Mary nu o spune, acest lucru se știe, așa cum povestește și Andahazi: erau cu toții în Villa Diodati, o reședință fastuoasă de pe malul Lemanului: ea, sora ei vitregă Claire, lordul Byron și cel care urma să-i devină soț, Percy Bysshe Shelley, împreună cu John W. Polidori. Există în romanul lui Mary Shelley numeroase amănunte care pe Andahazi îl fac să creadă că ea s-ar fi documentat, citind tratatul lui Mateo Colombo, *De re anatomica*, fiindcă, de pildă, făcând aluzie la vechii învățați, personajul doctorului Kempe spune că „au descoperit circulația sângelui și compoziția aerului pe care îl respirăm“.

Tot întâmplarea face ca un vechi cunoscut să-i fi arătat lui Andahazi – sau cel puțin așa povestește el – o broșurică din 1973, care făcea aluzie la „Frankenstein“. Excentricul inventator se născuse în 1563 la Bruges și murise în 1612 în orașul care se numea în franceză Anvers, în olandeză Anwerpen și în flamandă Antwerpen. S-a întrebat, firește, dacă Frankenstein nu era cumva chiar autorul însemnărilor făcute pe marginea tratatului semnat de anatomist. A conchis: „[...] E imposibil să nu-l asociezi pe primul doctor Frankenstein cu cel al lui Mary Shelley“. Dacă-i așa, de ce se ocupase medicul de orlogerie? Și cum ajunsese acel exemplar al cărții în mâinile lui Mary Shelley? Andahazi răspunde și la această întrebare:

În vara aceea, la reședința lordului Byron, doar doi dintre participanții la pariul istoriilor de groază și-au încheiat povestirile: prima, Mary Shelley. Al doilea, John Polidori, care a scris povestirea *Vampirul*¹. Pe lângă scriitor amator și secretar al lordului Byron, Polidori era, din întâmplare, și medic. Așa cum menționează cronicile, n-a fost mai întunecat la minte, nici mai dezechilibrat decât însuși Frankenstein. Dezechilibrul avea să-l ducă de foarte tânăr la sinucidere. [...] N-ar fi deci neverosimil ca, printre straniile cărți pe care și le adusese pe malurile lacului Leman, să se fi aflat și volumul *De re anatomica*, având însemnările mai vârstnicului său coleg, doctorul Frankenstein, și ca tocmai din acel exemplar să-și fi luat Mary Shelley numele creaturii.

Despre Frankenstein se vorbește prea puțin în romanul *Las piadosas (Mironosițele)*, distins la Concursul Național de Proză Narativă al Institutului Toma d'Aquino din Argentina; în schimb, aflăm pe larg ce s-a petrecut cu cei patru prieteni și, mai ales, cu al cincilea, doctorul Polidori, în acea vară a anului 1816, lângă Geneva. Și acest roman explorează unele aspecte ale sexualității, noi, firește, dar aici nu frumusețea femeii îl pierde pe protagonist, ci, din contră, urâtenia ei fără egal și monstruoșitatea tuturor elementelor care alcătuiesc acest ciudat roman gotic, care trece prin teritoriul mai mult al romanului de groază decât al celui erotic, abordând – sub pretextul dezvăluirilor legate de un teribil secret – temele care i-au

¹ E drept că e singura sa carte, dar ea inaugurează genul narațiunilor cu vampiri.

obsedat pe creatori de-a lungul secolelor: originalitatea, plagiatul, forța creatoare, cenzura.

Nimic nu anunță furtunile gotice din natură și din sufletele protagoniștilor. Vara anului 1816 pare promițătoare la Villa Diodati (închiriată pentru un sezon pe malurile Lemnului, în Elveția, de însuși lordul Byron) pentru ilustrele personaje pe care le găzduiește, dar și pentru vecinele lor, gemenele Legrand, actrițe scandaloase, de o dezinhibare puțin obișnuită pentru acele vremuri mustind de pudori, deși – la drept vorbind – amândouă ascund mai mult decât arată: s-au născut la Paris pe 24 februarie 1744, au practicat teatrul de comedie picarescă, au fost reprobate pentru unele îndrăzneli, iar în 1762 au fost iarăși judecate pentru scandal public și pornografie, urmând ca mai târziu să fie recunoscute drept pionierele vodevilului.

O legendă susține că ar mai fi existat și o a treia Legrand, Annette. Nu există dovezi, dar existența ei e plauzibilă. Tocmai ea îi propune lui Polidori, secretarul privat al lordului Byron, un pact care trimite cu gândul la alte faimoase târguri, literare și nu numai, pact care stipulează condiții insolite oriunde și oricând. Hidoșenia lui Annette e direct proporțională cu inteligența și, mai ales, cu talentul ei literar.

Ineditul situației e evocat în chip captivant și seducător, într-un roman – să-i spunem așa, pentru moment – gotic modern, care își privește în oglinda stendhaliană propria caricatură, schițată insolent, dar fără să depășească niciodată măsura, de un Andahazi mai stăpân ca niciodată pe arta ironiei subtile, și care revelează regiuni nebănuite, tulburătoare, printre altele, ale sexualității.

Reducerea acestui roman bine construit la schema goticului e simplistă, dar comodă. De aceea au și făcut-o majoritatea criticilor. Desigur, intrigii nu-i lipsesc însuflețirea demonică, patetismul trăirii, încordarea diabolică, suferința insuportabilă a unuia sau a mai multor eroi. Înfloriturile istorisirii nu sunt lipsite de arabescuri amuzante și, uneori, chiar impresionante. Dar vasele violente dezlănțuite, groaza trăită în fața monstrului nu pot ascunde, sub pastașă genului, prin subtila ironie a autorului, dar și prin autoironia cu care se contemplă însuși romanul, faptul – recunoscut, de altfel, de Federico Andahazi – că povestea narată atât de captivant se dorește a fi ceva mai mult: o parabolă despre om și instinctul său creator, despre sensul cunoașterii și al literaturii, despre originalitate, plagiat și paternitate literară, despre salvarea din uitare și anonimat, despre orgoliul creației etc.

Se cuvine, la al treilea roman pe care i-l traducem (disecându-l într-o limbă și reconstruindu-l în cealaltă), o mențiune specială pentru arta impecabilă cu care tânărul scriitor argentinian își construiește romanele: intrigă captivantă, bazată pe o documentație personală, conștiințioasă și folosită cu subtilitate, personaje puternice și bine conturate, gradația lină cu care evoluează acțiunea, suapansul și turmurile insolite, cruzimea autorului față de protagoniști, indulcirea doar de o ironie inteligentă și câte altele. Incontestabil, Federico Andahazi știe să istorisească, să „spună”, e un bun *diseur*. (Uneori, din spatele vorbelor chiar transpare tangoul, cum se și cuvine din partea unui argentinian.) Povestea n-are cusur, e spusă cu talentul latinoamericanilor, care știu, în egală măsură, să povestească și să asculte.

Sigur că n-avem în față un roman gotic. A spune despre *Mironosițele* că e un roman gotic e ca și cum am afirma că am